

'Niets aan de hand' in Turkije

Ze hadden ons ervoor gewaarschuwd. Nota bene in de toch minder okselfrisse landen Oekraïne en Rusland. Een journalist en een leraar die naar Turkije komen om te publiceren over onderwijs. En dan ook nog uit Nederland. Niet de beste combinatie, Turkije heeft tienduizenden leraren de laan uitgestuurd en vele journalisten zitten achter de tralies. Dat allemaal in reactie op de poging tot staatsgreep bijna twee jaar geleden.

Erik Ex (30, docent geschiedenis) reist dit schooljaar van Finland naar Singapore. Overall waar hij komt bezoekt hij scholen. Hij spreekt met leerlingen, leraren en onderzoekers over het (geschiedenis)onderwijs. Op deze manier wil hij nieuwe inzichten opdoen en leren van en over het onderwijs in andere landen. Zijn broer Luuk Ex (28, journalist) reist mee en maakt reportages. De Edyssee is te volgen via [facebook.com/onderwijsreis](https://www.facebook.com/onderwijsreis).

Erik Ex achter het stuur van de bus in Turkije. Foto: Luuk Ex.

Ik vroeg me vooral af hoe het ging met al die leraren, of het onderwijs nu een tekort had en waarom deze staatsgreep zo verweven was met het onderwijs. In Istanboel is er 'niets aan de hand', volgens de directeur. Ik zit aan een ruim uitgevallen bureau. We drinken zoete thee uit bolle theeglaasjes met een dunne hals. 40.000 leraren werden op straat gezet, maar 'die konden zo vervangen worden'. Zoveel is dat niet op de schaal van dit grote land, moet ik begrijpen. Daarnaast is het 'goed dat ze weg zijn, ze waren een gevaar voor de staat'. Ik krijg het gevoel dat de kwestie van de staatsgreep een non-onderwerp is. De rector en conector maken zich er niet druk om. Maar als ik naar buiten loop zegt mijn vertaalster, docente Engels, dat het toch anders zit. Zij

en haar man zijn afgelopen jaar ontslagen.

Er is nog altijd veel onduidelijk over wat er gebeurd is op 15 juli 2016 in Turkije. Zeker is dat er rond half tien 's avonds soldaten verschillende strategische plaatsen en commandocentra overnamen. Er werd een verklaring voorgelezen op de Turkse televisie waarin werd gemeld dat president Erdogan werd afgezet en dat er een avondklok werd ingesteld. Wie precies de staatsgreep pleegden, is onduidelijk.

Opgeruimd bureau

In Ankara vraag ik een collega docent geschiedenis naar zijn ervaring. Wederom zitten we in luxe leren stoelen in een groot kantoor. Hij zit achter een opgeruimd bureau, waar ik er nog tientallen van zou tegenkomen in Turkije. Achter hem prijken in perfecte symmetrie een Turkse vlag en een vlag van de onderwijsinstelling. In het midden, pal achter zijn hoofd een portret van de oude Atatürk. Er zijn een stuk of vijf versies van portretten van Atatürk, en in onderwijsinstellingen zie je meestal dit 'wijze' portret. Mijn collega vertelt dat op televisie te zien was hoe de grote bruggen van Istanboel werden afgesloten. Op dat moment hoorde hij straaljagers over Ankara vliegen. Er werd geschoten op straat. Er hingen helikopters in de lucht. Turkije heeft een traditie van staatsgrepen. In 1960, 1971, 1980 en 1997 nam het leger de macht over. Toen deden ze dat midden in de nacht, nu in de avond. Toen verscheen de zittende president

niet op tv via Facetime. Nu deed Erdogan dat wel op *CNN Türk*. De coupplegers hadden alleen de *TRT* overgenomen. Een blunder. In de naam van de democratie maande Erdogan de Turken de straten op te gaan. Dat deed mijn collega, samen met nog een heleboel andere Turken. Slechts gewapend met woede, tegenover tanks en helikopters. Het verzet bleek te werken. De staatsgreep was duidelijk slecht voorbereid of in haast uitgevoerd. Mijn collega wist net als veel anderen op de soldaten in te praten. Ze vroegen ze de wapens neer te leggen en te luisteren naar hun president in plaats van hun generaals. Dat ging niet zonder slag of stoot. Er lagen lijken in de brede straten van de hoofdstad. Die nacht zouden driehonderd mensen sneuvelen. Mijn collega wil niet dat ik zijn naam noem of een foto van hem plaats in *Kleio*. Volgens hem is de coup een westers complot om Turkije te ondermijnen. De zoveelste inmenging van de CIA. Hij vertrouwt westerlingen niet meer. Aangezien ik een collega-docent ben, mag ik hem spreken. De Turkse gastvrijheid is heilig. Maar, vertrouwen doet hij mij niet. En zeker Luuk niet, mijn broer die meereist en journalist is.

Toestemming

Die gastvrijheid zorgt ervoor dat ik binnenkom bij veel scholen. Iedereen wil graag een kopje thee met me drinken en vertellen over het onderwijs in Turkije. Maar wanneer ik vermeld dat ik weleens een stukje schrijf en mijn

broer verhalen over onderwijs maakt voor de krant en radio wordt het ingewikkeld. Daar is toestemming voor nodig. Niet van ouders, directeur of leerlingen, nee, vanuit Ankara. Die toestemming komt nooit. Zelfs buiten de school kunnen leraren niet met ons spreken. Ook niet op persoonlijke titel.

Alle soorten docenten krijgen we *off the record* te spreken. De westers georiënteerde docenten uit Izmir die 'Tayyip' liever vandaag dan morgen in het gevang zien (in Turkije getuigt het van weinig respect een politicus niet bij zijn achternaam te noemen). Zij die beweren dat Erdogan het beste met de Turken voor heeft. En dan nog mijn vertaalster. Zij werd ontslagen omdat ze een Gülenaanhanger zou zijn. Alleen zij wil graag haar verhaal doen, maar wel anoniem. Het moet eruit, want het is zó oneerlijk. Ze was docente Engels op een universiteit in Konya. We spreken haar in een kebabrestaurant in een van de vele moderne winkelcentra in Istanboel. Haar man heeft haar afgeraden te spreken voor de radio, zelfs al zal niemand in Turkije het horen. Ze lacht gedurende het gesprek voluit, behalve als het over Erdogan gaat, dan fluistert ze, zodat de oers het onderwerp van gesprek niet opvangen. Toen de coup plaatsvond, was ze in het vakantiehuisje van haar familie aan de Turkse zuidkust. Net zoals de meeste Turken volgde ze de gebeurtenissen op televisie. Later realiseerde ze zich pas de persoonlijke gevolgen die dit zou hebben. Haar universiteit werd gefinancierd door de Gülenbeweging. Na de zomer

bleek de universiteit gesloten. Erdogan had de geestelijke Gülen gelijkgesteld met een kankergezweel. Hij had achter de coup gezeten. Nog één dag ging de universiteit open. Mensen konden hun spullen ophalen. Alles lag overhoop. Er was in gesnuffeld door de geheime dienst.

Verdachte beweging

De Gülenbeweging lijkt overal zijn tentakels te hebben. Een van de belangrijkste tentakels zit in het onderwijs. Goed onderwijs staat in Turkije gelijk met privaat-onderwijs. Via de beweging financiert Gülen duizenden instellingen in Turkije en daarbuiten. In een land waar complotten en samenzweringen om elke hoek lijken te liggen en waar staatsgrepen een traditie zijn, is zo'n beweging uiterst verdacht. Erdogan was ooit een bondgenoot van Gülen, maar de twee raakten met elkaar in conflict en het kwam tot een breuk in december 2013. Was het werkelijk Gülen die achter de staatsgreep zat of hadden de generaals het

zelf georkestreerd? Probeerde de beweging al tientallen jaren de Turkse staat te infiltreren of heeft ze goede intenties? Ik weet het niet. Maar één ding weet ik zeker: de docente Engels, mijn vertaalster, wist er niets vanaf. Zij en haar man besloten te verhuizen naar Istanboel. In Konya was de sfeer verziekt. Op een privéschool kon ze lesgeven aan tienjarige leerlingen voor een derde van het salaris dat ze eerst kreeg. Natuurlijk wist de directeur wie hij in huis haalde. Uit haar cv kon een ieder opmaken dat ze op een Güleninstelling had gewerkt. Maar mensen die Engels spreken, zoals zij, liggen niet voor het oprapen in Turkije. Zeker niet voor het lage salaris dat hij bood. De angst overheerst in Turkije. Het land is begin 2018 nog steeds in noodtoestand. De meeste ontslagen docenten wachten nog steeds op een proces. Zowel mensen die vóór als tegen Erdogan zijn, durven nauwelijks over hem te praten. Telkens als hij ter sprake komt, beginnen mensen te fluisteren. Of ze vermijden het noemen van zijn naam in zijn geheel. De regering heeft een bulletin rondgestuurd voor alle docenten waarin de 'feiten' van de coup worden beschreven. Docenten die zich niet aan deze 'feiten' houden, kunnen door bezorgde ouders worden gemeld bij een speciaal e-mailadres. Er is een heleboel aan de hand in het land van Atatürk, zoveel is zeker. ■

Boven en onder: Het portret van Atatürk is in elke school te vinden, evenals de grote bureaus met luxe leren stoelen. Foto: Luuk Ex.

